

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІСОТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ

ГЕНИК ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 330.3:502.4:330.43](477)

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТІВ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ**

**08.00.06 – економіка природокористування та
охорони навколишнього середовища**

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

ЛЬВІВ - 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Національному лісотехнічному університеті України
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Козловський Сергій Олександрович,
Національний лісотехнічний університет
України МОН України,
доцент кафедри економіки та менеджменту
деревообробних підприємств

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Коваль Ярослав Васильович,
Рада по вивченню продуктивних сил
України НАН України, завідувач відділу
економічних проблем лісокористування
та природоохоронних територій;

кандидат економічних наук, доцент,
Врублевська Олена Василівна,
Національний лісотехнічний університет
України, доцент кафедри економіки та
менеджменту лісових підприємств.

Захист відбудеться "17" червня 2009 року о 14³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.072.01 в Національному лісотехнічному університеті України за адресою: **79057, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103, зал засідань.**

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного лісотехнічного університету України за адресою: **79057, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 101.**

Автореферат розісланий "14" травня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.С. Дудюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних тенденціях світового розвитку домінантною є парадигма сталого розвитку, у концепціях якої особливе місце відведено збереженню екологічної рівноваги, що передбачає створення розширеної мережі природно-заповідних об'єктів і територій.

На різноманітних всесвітніх, європейських і всеукраїнських форумах (Конференції ООН з Навколишнього середовища і Розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992; 1997; 2002), Всесвітній конгрес "Національні парки і території, що охороняються" (Каракас, 1992), Спеціальна сесія Генеральної асамблеї ООН, присвячена проблемам екології (Нью-Йорк, 1997), П'ята конференція Міністрів "Навколишнє середовище для Європи" (Київ, 2003) та інші) відзначено винятково вагому роль природно-заповідних територій, які розглядають як резервати збереження природи, еталонні ділянки природних комплексів, важливі складники екологічного та природно-ресурсного потенціалу.

Розроблення стратегії розвитку природно-заповідної справи в Україні, метою якої є докорінне удосконалення розвитку та функціонування природно-заповідного фонду (ПЗФ) відповідно до нових умов соціально-економічного стану держави, передбачає розроблення економічного механізму цінності заповідних об'єктів і їхніх властивостей для мешканців України та світового співтовариства.

Питанням сталого еколого-економічного розвитку природно-заповідних територій України присвячено чисельні наукові напрацювання (Т.Л. Андрієнко, О.Ф. Балацький, І.К. Бистряков, С.М. Бобильов, В.Є. Борецько, Б.В. Буркинський, О.В. Врублевська, М.А. Голубець, М.І. Долішній, Е.А. Зінь, В.М. Кислий, Я.В. Коваль, В.С. Кравців, Л.Г. Мельник, М.В. Римар, І.П. Соловій, С.М. Стойко, І.М. Синякевич, Ю.Ю. Туниця, М.В. Чернявський, Ю.Р. Шеляг-Сосонко, А.В. Шлапак, А.Ю. Якимчук та інші), які висвітлюють окремі аспекти сутності забезпечення економічної діяльності природно-заповідних об'єктів країни.

Незважаючи на значущість і вагомість уже здійснених досліджень із питань еколого-економічного розвитку заповідних територій України, аспекти економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду країни і надалі потребують подальшого дослідження та вивчення як у теоретично-методологічному, так і в практичному планах.

Оскільки в сучасних економічних умовах держави питання забезпечення організації та функціонування природоохоронних об'єктів країни і надалі залишаються особливо нагальними та актуальними, то пошук науково обґрунтованих механізмів забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів та здійснення ефективних природоохоронних заходів на заповідних територіях зумовили вибір тематики роботи, визначили мету та завдання досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснював автор упродовж 2000–2008 років. Дисертаційна робота безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт Національного лісотехнічного університету України, зокрема з тематикою наукових

досліджень ДБ 08.28-09-06 "Організаційно-економічний механізм забезпечення сталого розвитку підприємств лісового комплексу України" (№ державної реєстрації 0105U009085), у рамках якої розроблено методику створення моделей витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення науково-методичних засад забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України та прогнозування витрат на їхнє функціонування.

Досягнення поставленої мети зумовило потребу постановки та вирішення комплексу таких завдань:

- розкрити сутність, сучасний стан та еколого-економічне значення природно-заповідного фонду України;
- проаналізувати економічну діяльність заповідних об'єктів країни;
- визначити джерела та особливості витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ країни та окремих заповідних господарств;
- розробити методику економетричного моделювання витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів;
- розробити макро- та мікроекономічні економетричні моделі визначення витрат на функціонування об'єктів ПЗФ України;
- розробити науково-обґрунтовані прогнози витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних категорій ПЗФ та заповідних господарств країни.

Об'єктом дослідження є процес економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України.

Предметом дослідження є науково-методичні інструменти забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду.

Методи дослідження. Методологічною основою наукових досліджень стали фундаментальні та прикладні положення сучасної економічної науки (макроекономіка, мікроекономіка, регіональна економіка, менеджмент, фінансово-економічний аналіз; економетричне моделювання).

Дослідження виконано на основі системного підходу, що розглядає природно-заповідний фонд країни як цілісну динамічну систему та як складник формування національної екологічної мережі України.

Вирішення завдань здійснено із застосуванням таких методів:

- порівняльного аналізу (площа та витрати на функціонування об'єктів природно-заповідного фонду України);
- діалектичного (розвиток мережі ПЗФ упродовж періоду досліджень);
- економіко-статистичного аналізу (аналіз джерел витрат на функціонування заповідних територій);
- графічного (аналіз динаміки зростання заповідної площі та витрат на функціонування об'єктів ПЗФ);
- економетричного моделювання (моделювання процесів забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів);
- інтерполяції, екстраполяції та сценаріїв (прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України перших трьох категорій заповідання та окремих заповідних господарств країни);

- експертних оцінок (підвищення ефективності функціонування об'єктів ПЗФ України).

Інформаційну базу досліджень становлять: законодавчі та нормативно-правові акти України з питань розвитку та збереження ПЗФ держави; матеріали статистичної звітності Державного комітету статистики України та бухгалтерської звітності установ ПЗФ країни; наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених; інформація електронних Інтернет-ресурсів.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукову новизну визначають такі теоретичні, методичні та практичні результати дослідження:

Вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до моделювання витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду країни, який визначає рівні та напрями моделювання, враховує інфляційні та еколого-економічні фактори;
- розроблено макро- та мікроекономічні економетричні моделі визначення витрат на забезпечення діяльності перших трьох заповідних категорій ПЗФ України та окремих заповідних господарств.

Удосконалено:

- сукупність еколого-економічних факторів, які суттєво впливають на обсяги витрат із забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів України;
- систему оцінки еколого-економічної цінності заповідних об'єктів країни завдяки врахуванню індексів рослинної та тваринної унікальності заповідних господарств.

Надано подальший розвиток:

- обґрунтуванню екологічних, економічних і соціальних функцій природно-заповідного фонду України;
- обґрунтуванню ролі природно-заповідних об'єктів і територій України як вагомого складника сталого розвитку регіонів та країни загалом.

Практичне застосування отриманих результатів. У роботі представлено науково обґрунтований інструментарій щодо визначення та прогнозування обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності перших трьох заповідних категорій ПЗФ України та окремих заповідних господарств до 2020 року за трьома сценаріями розвитку економіки.

Розроблені в роботі теоретико-методологічні положення та практичні результати досліджень застосовують: Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Львівській області для аналізу та обґрунтування розширення мережі ПЗФ Львівщини (акт впов. № 04-05-814 від 16.02.2009 р.); природний заповідник "Медобори" (акт впов. № 37 від 11.02.2009 р.), Карпатський національний природний парк (акт впов. № 94 від 18.02.2009 р.) та природний заповідник "Розточчя" (акт впов. № 26а від 19.02.2009 р.) для здійснення еколого-економічної оцінки функціонування та обґрунтування обсягу витрат на забезпечення економічної діяльності та виконання природоохоронних заходів.

Матеріали дослідження використовують у навчальному процесі Національного лісотехнічного університету України у викладанні дисциплін:

"Менеджмент природоохоронних територій", "Заповідна справа" та "Економіка природокористування" (акт впров. № 05-85 від 12.02.2009 р.)

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у роботі наукові положення, висновки та пропозиції належать автору та є його науковим доробком. Здійснено комплексний аналіз розвитку мережі природно-заповідного фонду України та витрат на функціонування заповідних об'єктів держави. Розроблено методику моделювання витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ та створено макро- та мікроекономічні економетричні моделі визначення витрат на функціонування перших трьох заповідних категорій ПЗФ та окремих заповідних господарств країни. Здійснено прогнозування обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів до 2020 року за трьома сценаріями розвитку економіки України.

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій вирішено завдання щодо науково-методичних та практичних підходів забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати наукових досліджень було представлено на: Міжнародній конференції "Заповідна справа в Галичині, на Поділлі та Волині" (м. Львів, 2004 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Туризм в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку" (м. Львів, 2005 р.); Міжнародній конференції "Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища" (м. Львів, 2005 р.); Міжнародній конференції "Природно-ресурсний комплекс Західного Полісся: історія, стан, перспективи розвитку" (м. Березне, 2008 р.); щорічних науково-технічних конференціях професорсько-викладацького складу, наукових співробітників, докторантів та аспірантів Національного лісотехнічного університету України (м. Львів, 2002-2008 рр.).

Публікації. За тематикою дисертаційного дослідження опубліковано 12 наукових праць із загальним обсягом 3,02 друкованих аркушів, що належать особисто автору. У науково-фахових виданнях опубліковано 8 статей, у матеріалах наукових конференцій – 3 публікації, наукове видання – 1 публікація.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок комп'ютерного тексту, з яких основний текст – 190 сторінок, який містить 80 таблиць та 41 рисунок. Список використаних літературних джерел налічує 237 найменувань. Додатки – на 122 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми та зв'язок роботи з науковими темами, сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет та методи досліджень, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, їх апробацію та використання, наведено відомості про публікації автора та структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі "**Природно-заповідний фонд України як об'єкт економічної діяльності**" подано основні завдання та екологічні, економічні і

соціальні функції заповідних об'єктів країни як важливого складника сталого розвитку держави; наведено інформацію щодо економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України та Західного макроекономічного району, їх розподіл за заповідними категоріями, адміністративними областями та підпорядкуванням; розглянуто джерела витрат на функціонування природно-заповідних об'єктів та імовірні джерела залучення додаткових коштів на функціонування заповідних господарств країни.

Ефективне функціонування ПЗФ України відповідно до стратегії розвитку природно-заповідної справи передбачає виконання низки екологічних, економічних і соціальних функцій та підвищення ролі заповідних територій як вагомого складника сталого розвитку держави (рис. 1).

Рис. 1. Завдання об'єктів природно-заповідного фонду України

В Україні функціонує репрезентативна мережа природно-заповідного фонду – 7140 заповідних об'єктів площею 2771,6 тис. га, що становить 4,6 % від території держави. Ця мережа загалом дає змогу зберегти в різних природно-географічних зонах України найцінніші природні територіальні комплекси та здійснювати на їхній базі постійні екологічні дослідження.

Подальше розширення мережі природно-заповідних об'єктів та збільшення площі вже існуючих заповідних господарств (відповідно до загальнодержавної програми формування екологічної мережі України) у сучасних умовах потребує повноцінного забезпечення економічної діяльності та функціонування заповідних територій. Особливо це стосується перших трьох категорії заповідання – природних заповідників (17 об'єктів площею 159,5 тис. га), біосферних заповідників (4 об'єкти площею 226,3 тис. га) та національних природних парків (15 об'єктів площею 670,7 тис. га), які створюють на загальнодержавному рівні та мають міжнародне і національне природоохоронне і наукове значення, є еталонами природи із вивчення основних екологічних процесів та здійснення екологічного моніторингу територій.

Зростання площі перших трьох категорій заповідання ПЗФ України (1.01.1991 р. – 361,4 тис. га; 1.01.2006 р. – 1056,5 тис. га) призвело до зростання кількості працівників, зайнятих у господарствах (1991 р. – 2030 осіб; 2005 р. – 3598 осіб) та до збільшення витрат на функціонування об'єктів ПЗФ (1996 р. – 5460,7 тис. грн.; 2005 р. – 55219,7 тис. грн.).

Порівняно з 1996 р. (рік введення гривні) у 2005 р. витрати на функціонування об'єктів ПЗФ України перших трьох заповідних категорій зросли на 49,8 млн. грн., або в 10,1 раза. Аналогічно, витрати на функціонування природних заповідників зросли на 18,7 млн. грн. (у 11,9 раза), біосферних заповідників – на 10,3 млн. грн. (у 7,8 раза), національних природних парків – на 20,7 млн. грн. (у 10,4 раза).

Основним джерелом цільових витрат на функціонування природно-заповідних об'єктів країни і надалі залишається державний бюджет (ДБ) України – у 2001 р. 71,2 %, а у 2005 р. – 78,3 % всіх витрат на діяльність об'єктів ПЗФ (табл. 1). У 2005 р. витрати з ДБ на функціонування природних заповідників становили 16,9 млн. грн., біосферних заповідників – 6,7 млн. грн., національних природних парків – 9,9 млн. грн.

Таблиця 1

Джерела витрат на функціонування об'єктів ПЗФ України
перших трьох заповідних категорій

Роки	К-ть об'єктів ПЗФ	Джерела витрат на функціонування				Загалом, тис. грн.
		з ДБ		з "інших джерел"		
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	
2001	32	15579,4	71,2	6292,1	28,8	21871,5
2002	33	18010,6	69,8	7803,0	30,2	25813,6
2003	33	23743,4	73,5	8581,9	26,5	32325,3
2004	36	28563,5	69,9	12313,7	30,1	40877,2
2005	36	43238,7	78,3	11981,0	21,7	55219,7

Тенденція щорічного збільшення витрат на функціонування заповідних господарств характерна і для позабюджетних коштів (у 2005 р. позабюджетні витрати на функціонування об'єктів ПЗФ країни перевищили витрати 2001 р. на 5,7 млн. грн.), проте частка витрат з "інших джерел" (позабюджетні та благодійні фонди, місцевий бюджет, кошти підприємств, установ і організацій, кошти громадян, цільові екологічні фонди та власні кошти заповідних об'єктів) ще є незначною (найбільша у 2002 р. – 30,2 % загальних витрат).

Щорічне збільшення витрат на функціонування природно-заповідних об'єктів як з державного бюджету країни, так і з позабюджетних джерел свідчить про покращення забезпечення економічної діяльності заповідних господарств, що зумовлено, насамперед, удосконаленням правової бази та системи управління у сфері заповідної справи, розширенням міжнародної співпраці, провадженням політики сприяння залучення іноземних інвестицій та розвитком міжнародного екологічного туризму.

Західний макроекономічний район України, займаючи тільки 26,1 % загальної площі країни, зосереджує 62,0 % площі всіх заповідних об'єктів держави перших трьох категорій заповідності. Станом на 1.01.2006 р. ПЗФ перших трьох заповідних категорій цього регіону містить 16 заповідних об'єктів загальною площею 654740,9 га (5 природних заповідників загальною площею 63214,2 га; 1 біосферний заповідник площею 53630,0 га; 10 національних природних парків загальною площею 537896,7 га).

Наявність різноманітних унікальних природоохоронних об'єктів та значної кількості видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, зумовили потребу оцінювання еколого-економічної цінності заповідних господарств на основі індексів рослинної (K_r) та тваринної (K_t) унікальності об'єктів ПЗФ країни, які визначено шляхом співвідношення кількості видів рослин чи тварин, занесених до Червоної книги України, виявлених на території заповідного об'єкта, до загальної кількості рослинного чи тваринного світу, наявного на території заповідного господарства. Встановлення унікальності може слугувати обґрунтуванням щодо збільшення обсягів витрат на функціонування заповідного господарства для збереження генофонду рослинного та тваринного світу.

Збільшення площі та створення нових заповідних об'єктів на теренах Західного регіону відбувалося значно інтенсивніше, ніж в інших регіонах України, що зумовило значне збільшення чисельності працівників, зайнятих у заповідних господарствах (1991 р. – 1284 осіб; 2005 р. – 2073 осіб) і збільшення обсягів витрат на функціонування заповідних об'єктів, які в 2005 р. становили 27576,4 тис. грн. та перевищили витрати 1996 р. в 12,3 раза (табл. 2).

Таблиця 2

Витрати на функціонування об'єктів ПЗФ Західного макроекономічного району України в розрізі категорій заповідання

Роки	Природні заповідники, тис. грн.	Біосферні заповідники, тис. грн.	Національні природні парки, тис. грн.	Загалом витрат, тис. грн.
1996	282,0	486,3	1478,2	2246,5
1998	573,7	1112,4	2837,9	4524,0
2000	1617,3	1097,9	4972,4	7687,6
2002	2573,9	1924,3	9498,8	13997,0
2004	4206,9	2531,8	14218,9	20957,6
2005	6129,6	3497,6	17949,2	27576,4

Щодо джерел витрат на функціонування заповідних об'єктів Західного регіону, то вони такі ж, як і в Україні загалом, тобто державний бюджет – 69,8 % – 78,3 %, "інші джерела" – 21,7 % – 30,2 % загальних витрат.

Найвища частка витрат з державного бюджету характерна для біосферних заповідників – 90,4 % – 94,9 % від усіх витрат, а найвища частка витрат з "інших джерел" – для національних природних парків – 30,4 % – 38,3 % від загальних витрат на їх функціонування (рис. 2).

Рис. 2. Структура витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів Західного макроекономічного району країни

Серед "інших джерел" особливу увагу варто зосередити на такій формі забезпечення економічної діяльності, як кошти міжнародних інституцій та фондів. Насамперед, це стосується заповідних об'єктів Західного регіону України, де можлива транскордонна співпраця із заповідними об'єктами країн Європейського Союзу.

Аналіз економічної діяльності об'єктів ПЗФ засвідчив про відсутність науково обґрунтованих витрат на функціонування заповідних господарств, що зумовлює потребу розроблення нових підходів щодо обґрунтованості та ефективності забезпечення їхнього функціонування та розвитку.

У другому розділі **"Моделювання витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду"** розроблено методику моделювання витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України; обґрунтовано вибір еколого-економічних факторів, які істотно впливають на процес забезпечення функціонування заповідних господарств; здійснено класифікацію створених макро- та мікроекономічних економетричних моделей та обґрунтовано доцільність їхнього використання для аналізу та прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ.

Підвищити ефективність забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України неможливо без аналізу динаміки та тенденцій розвитку природно-заповідних територій і розроблення на основі такого аналізу науково обґрунтованих рекомендацій – прогнозів щодо обсягів витрат на функціонування заповідних господарств.

Важливим науковим, кількісним інструментарієм аналізу та прогнозування у сучасній економіці довілля (зважаючи на складність об'єкта дослідження, стохастичний характер його поведінки, залежність від багатьох еколого-економічних факторів) є економетричне моделювання.

Принциповий підхід до економетричного моделювання потребує вирішення комплексу завдань – від постановки загальної мети моделювання до побудови моделей витрат на функціонування об'єктів ПЗФ країни (рис. 3).

Рис. 3. Схема процесу моделювання визначення витрат на забезпечення економічної діяльності природно-заповідних об'єктів

Створення економетричних моделей забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів передбачає п'ять етапів:

1. Встановлення еколого-економічних факторів, які найістотніше впливають на обсяги витрат на функціонування об'єктів ПЗФ;
2. Побудова економетричних моделей забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів;
3. Статистичний аналіз економетричних моделей та їхня оцінка;
4. Удосконалення економетричних моделей з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності;
5. Прогнозування обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ та окремих заповідних господарств.

Розроблені моделі (120 одиниць) забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів України з метою подальшого економетричного оцінювання класифіковано за такими ознаками (рис. 4):

- I ознака – рівень моделювання (макро- та мікромоделювання);
- II ознака – напрями моделювання (аналізу та прогнозування);
- III ознака – обсяг вибірки для моделювання (5- та 10-річні спостереження);
- IV ознака – об'єкти моделювання (на макрорівні – ПЗФ України та заповідні категорії; на мікрорівні – окремі заповідні господарства);
- V ознака – ціни (врахування інфляційного фактора: у діючих цінах; у порівняльних цінах; з урахуванням індексу інфляції).

Рис. 4. Класифікація моделей витрат на функціонування об'єктів ПЗФ України

Модель аналізу витрат на функціонування об'єктів ПЗФ України, що базується на основі 5-річних спостережень, є такою ($n = 5$, 2001-2005 р.):

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_9 X_9 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{11} X_{11} + \beta_{12} X_{12} + \varepsilon, \quad (1)$$

- де:
- X_1 – площа заповідних територій України, га;
 - X_2 – загальна кількість працівників у заповідних господарствах, осіб;
 - X_3 – кількість працівників наукового персоналу, осіб;
 - X_4 – кількість працівників охорони, осіб;
 - X_5 – середня номінальна заробітна плата, грн.;
 - X_6 – індекс середньої номінальної заробітної плати;
 - X_9 – частка витрат на функціонування об'єктів ПЗФ з ДБ, %;
 - X_{10} – частка ВВП, яку розподіляють через ДБ, %;
 - X_{11} – частка ДБ, яку спрямовують на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ, %;
 - X_{12} – частка консолідованого бюджету України, яку спрямовують на забезпечення функціонування об'єктів ПЗФ, %.

Модель аналізу витрат на функціонування об'єктів ПЗФ України, що базується на основі 10-річних спостережень, є такою ($n = 10$, 1996-2005 р.):

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_5 X_5 + \beta_6 X_6 + \beta_{10} X_{10} + \beta_{12} X_{12} + \varepsilon. \quad (2)$$

У моделях аналізу витрат на функціонування окремих заповідних господарств, крім вище наведених, додатково враховуємо ще два фактори, які показують унікальність заповідного об'єкта:

- X_7 – індекс рослинної цінності об'єкта ПЗФ;
- X_8 – індекс тваринної цінності об'єкта ПЗФ.

Статистичне оцінювання 60 макроекономічних моделей витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України перших трьох заповідних категорій дало підстави поділити їх на чотири групи:

- І група – моделі, адекватність яких не визначена (30 моделей);

- II група – моделі адекватні, мультиколінеарні для всього масиву змінних (4 моделі);
- III група – моделі адекватні, мультиколінеарні із одним значущим фактором (23 моделі);
- IV група – моделі адекватні із двома значущими факторами (3 моделі).

Статистичне оцінювання 60 мікроекономічних моделей витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних господарств зумовило можливість їх поділу на такі групи:

- I група – моделі, адекватність яких не визначена (30 моделей);
- II група – моделі неадекватні за F-критерієм (18 моделей);
- III група – моделі адекватні, з двома значущими факторами (6 моделей);
- IV група – моделі адекватні, з трьома та більше значущими факторами (6 моделей).

Загалом, тільки 3 макроекономічні моделі та 12 мікроекономічних моделей з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності можна використовувати для аналізу та прогнозування витрат на функціонування об'єктів ПЗФ країни.

У третьому розділі **"Прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України"** удосконалено макрота мікроекономічні економетричні моделі витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України; здійснено прогнозування обсягів витрат на функціонування заповідних об'єктів перших трьох категорій заповідання загалом, природних заповідників, біосферних заповідників та національних природних парків, а також заповідних господарств Західного регіону країни – природних заповідників "Розточчя" і "Медобори", Карпатського біосферного заповідника та Карпатського і Шацького національних природних парків.

Для збільшення кількості адекватних моделей, які з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності можна використовувати для аналізу та прогнозування витрат на функціонування об'єктів ПЗФ, здійснено удосконалення моделей шляхом вилучення з них найменш значущих факторів.

Унаслідок статистичного оцінювання та аналізу 30 удосконалених макроекономічних моделей здійснено їхній розподіл щодо можливості використання для аналізу та прогнозування:

- I група – використання неможливе через високий рівень мультиколінеарності (2 моделі);
- II група – використання частково можливе через наявність лише одного статистично значущого фактору (18 моделей);
- III група – використання можливе з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності (10 моделей).

Статистичне оцінювання та аналіз 30 удосконалених мікроекономічних економетричних моделей дали змогу розподілити їх за можливістю використання для аналізу та прогнозування на три групи:

- I група – використання неможливе через статистичну незначущість моделей (6 моделей);
- II група – використання частково можливе через наявність лише одного статистично значущого фактору (1 модель);

- III група – використання можливе з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності (23 моделі).

Удосконалення економетричних моделей сприяло значному збільшенню кількості адекватних моделей, які з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності можна використовувати для аналізу та прогнозування обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ країни.

Прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України за розробленими моделями здійснено за трьома сценаріями:

1. За сприятливих умов розвитку економіки (оптимістичний сценарій);
2. За реальних умов розвитку економіки (найбільш вірогідний сценарій);
3. За несприятливих умов розвитку економіки (песимістичний сценарій).

Для забезпечення достовірності прогнозованих обсягів витрат на функціонування заповідних об'єктів, для окремих економічних факторів, які істотно впливають на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ, створено допоміжні моделі часових рядів:

- модель прогнозу збільшення площі ПЗФ перших трьох категорій заповідності:

$$Y_1 = 41090X + 682977 (R^2 = 0,9594), \quad (3)$$

де: - X – час, роки; - Y_1 – площа заповідних об'єктів, га;
- R^2 – коефіцієнт детермінації.

- модель прогнозу збільшення номінальної середньої заробітної плати:

$$Y_2 = 13,643X^2 - 76,134X + 236,48 (R^2 = 0,9899); \quad (4)$$

де: - X – час, роки; - Y_2 – номінальна середня заробітна плата, грн.

Аналіз удосконалених макроекономічних моделей засвідчив, що серед 15 запропонованих еколого-економічних факторів, які впливають на витрати із забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ та окремих заповідних категорій, найістотнішими є: площа заповідних об'єктів (X_1); середня номінальна заробітна плата (X_5); частка ВВП, яку розподіляють через ДБ (X_{10}); частка консолідованого бюджету України, спрямована на витрати для забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ (X_{12}).

Прогнозування обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ виконано за моделями:

- перших трьох категорій заповідання загалом:

$$Y_{111} = -4311,79 + 0,014X_1 + 67,30X_5 - 251,46X_{10} - 121107,68X_{12}; \quad (5)$$

- природних заповідників:

$$Y_{112} = -18,56 - 0,027X_1 + 25,61X_5 + 30,18X_{10} + 243470,28X_{12}; \quad (6)$$

- біосферних заповідників:

$$Y_{113} = -9917,35 + 0,0013X_1 + 12,19X_5 + 223,84X_{10} + 805673,53X_{12}. \quad (7)$$

Прогнозований обсяг витрат на функціонування об'єктів перших трьох заповідних категорій за реальних умов розвитку економіки у 2020 р. становитиме 472,5 млн. грн. і перевищуватиме витрати 2005 р. в 8,6 раза (табл. 3).

Таблиця 3

Прогнозовані обсяги витрат на функціонування об'єктів ПЗФ України перших трьох заповідних категорій у порівняльних цінах 2005 р., тис. грн.

Роки	Сценарій розвитку	Категорії ПЗФ України
------	-------------------	-----------------------

	економіки	природні заповідники	біосферні заповідники	перші три категорії ПЗФ
2005	фактичний	20430,9	11879,3	55219,7
2010	несприятливий	45772,9	21521,4	126330,4
	реальний	53853,7	27069,5	150707,7
	сприятливий	61934,5	32617,5	173960,6
2015	несприятливий	88957,2	42332,6	243577,4
	реальний	104658,8	51553,2	288645,3
	сприятливий	120360,4	60773,8	332588,9
2020	несприятливий	146991,0	70208,7	399846,8
	реальний	172933,8	84348,6	472491,6
	сприятливий	198876,7	98488,5	544012,1

За сприятливих умов розвитку економіки прогнозовані витрати на функціонування об'єктів ПЗФ перших трьох заповідних категорій у 2020 р. перевищуватиме їх фактичне фінансування 2005 р. у 9,9 раза, а за кризових умов розвитку економіки – у 7,2 раза (рис. 5).

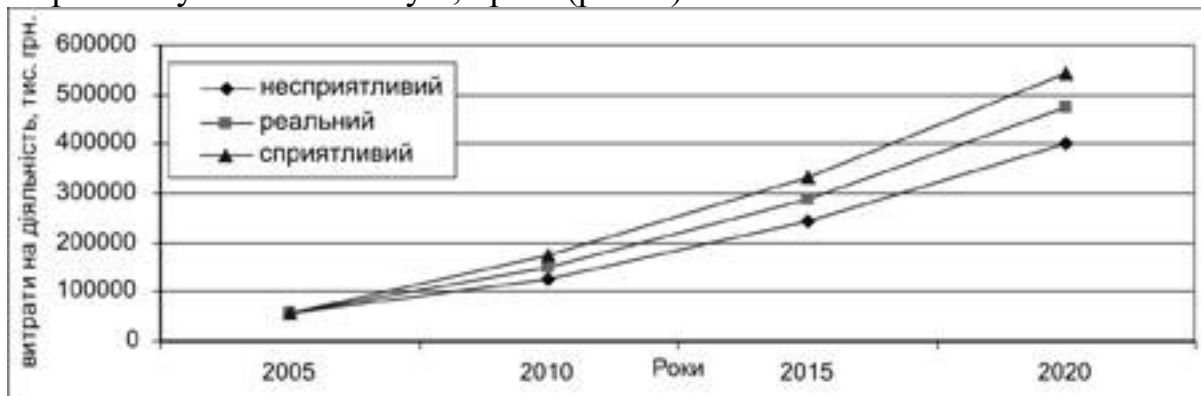

Рис. 5. Прогнозовані витрати на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України перших трьох категорій заповідання

Аналіз удосконалених мікроекономічних моделей засвідчив, що найістотнішими еколого-економічними факторами, які впливають на забезпечення економічної діяльності заповідних господарств України, є: площа заповідних об'єктів (X_1); середня номінальна заробітна плата (X_5); індекс рослинної цінності об'єкта ПЗФ (X_7); індекс тваринної цінності об'єкта ПЗФ (X_8); частка ВВП, яку розподіляють через ДБ (X_{12}).

Прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних господарств здійснено за такими моделями:

- природного заповідника "Розточчя":

$$Y_{211} = 1,12 + 0,02X_1 + 0,81X_5 + 27,36X_7 - 6,84X_8 - 2384,75X_{12}; \quad (6)$$

- природного заповідника "Медобори":

$$Y_{212} = -571,42 - 1,00X_1 + 1,84X_5 + 906,80X_7 + 1023,49X_8 + 333686,43X_{12}; \quad (7)$$

- Карпатського біосферного заповідника:

$$Y_{213} = 912,39 - 0,001X_1 + 4,01X_5 + 155,47X_7 - 166,98X_8 + 255266,64X_{12}; \quad (8)$$

- Карпатського національного природного парку:

$$Y_{214} = -259191,07 - 51,61X_1 + 3,63X_5 + 186182,89X_7 + 79761,80X_8 + 466915,03X_{12}; \quad (9)$$

- Шацького національного природного парку:

$$Y_{215} = 407,05 - 0,006X_1 + 2,30X_5 - 40,34X_7 - 45,91X_8 + 375791,62X_{12}. \quad (10)$$

Загалом, за реальних умов розвитку економіки прогнозовані обсяги витрат на функціонування п'яти аналізованих об'єктів ПЗФ Західного макроекономічного району України у 2010 р. у 2,52-2,75 раза, у 2015 р. в 4,60-5,32 раза, а у 2020 р. 7,39-8,75 раза перевищуватимуть обсяги їх фактичних витрат на функціонування 2005 р. (табл. 4).

Таблиця 4

Прогнозовані витрати на діяльність заповідних господарств за реальних умов розвитку економіки України у порівняльних цінах 2005 р., тис. грн.

Заповідні господарства	Фактичні витрати	Прогнозовані обсяги витрат на функціонування			
	Роки				
	2005	2010	2015	2020	
Природний заповідник "Розточчя"	679,1	1816,8	3442,4	5620,5	
Природний заповідник "Медобори"	1505,0	4002,0	7694,6	12642,4	
Карпатський біосферний заповідник	3497,6	9015,5	17062,9	27845,9	
Карпатський національний природний парк	3497,1	8812,4	16097,3	25858,4	
Шацький національний природний парк	1799,8	4957,7	9573,5	15758,2	

За запропонованою методикою розроблення економетричних моделей можливо спрогнозувати на перспективу потрібні обсяги витрат на забезпечення економічної діяльності будь-якого заповідного господарства країни.

ВИСНОВКИ

1. У забезпеченні сталого розвитку держави, створенні природного життєвого середовища, збереженні природних і антропогенних ландшафтів та примноженні біорізноманіття важливу роль відіграють природно-заповідні території та об'єкти, які виконують цілу низку екологічних, економічних і соціальних функцій та розглядаються як основа формування єдиної Всеєвропейської екологічної мережі.

В Україні існує репрезентативна мережа природно-заповідного фонду, що становить 4,6 % від території держави та дає змогу зберегти в різних природно-географічних зонах України найцінніші природні територіальні комплекси та здійснювати на їхній базі постійні наукові дослідження.

2. У сучасних економічних умовах в Україні проблема забезпечення економічної діяльності та функціонування об'єктів ПЗФ і надалі залишається особливо нагальною та актуальною. Зростання площі природно-заповідного фонду України перших трьох категорій заповідання (1.01.1991 р. – 361,4 тис. га;

1.01.2006 р. – 1056,5 тис. га) призводить і до збільшення витрат на їх утримання (1996 р. – 5460,7 тис. грн.; 2005 р. – 55219,7 тис. грн.).

3. Основним джерелом цільових витрат на функціонування природно-заповідних об'єктів є державний бюджет України (у 2001 р. – 71,2 %, а у 2005 р. – 78,3 % всіх витрат на функціонування об'єктів ПЗФ). Частка витрат на функціонування з "інших джерел" (позабюджетні і благодійні фонди, місцевий бюджет, кошти підприємств, установ і організацій, кошти громадян, цільові екологічні фонди та власні кошти заповідних об'єктів) є незначною (найбільша частка у 2002 р. – 30,1 % загальних витрат).

4. Тенденція до збільшення витрат на функціонування заповідних території характерна для кожного об'єкта природно-заповідного фонду Західного макроекономічного регіону України, який, займаючи тільки 26,1 % від загальної земельної площі країни, зосереджує 62,0 % площі всіх заповідних об'єктів перших трьох категорій ПЗФ держави (1.01.2006 р. – 16 об'єктів перших трьох категорій заповідності загальною площею 654740,9 га).

Загалом, витрати на функціонування об'єктів перших трьох категорій заповідання ПЗФ Західного макроекономічного регіону країни у 2005 р. становили 49,9 % від загальнодержавних витрат на утримання цих категорій заповідності (1996 р. – 41,1 %, 1999 р. – 52,2 %, 2001 р. – 53,1 %; 2003 р. – 56,2 %).

5. Схема моделювання забезпечення економічної діяльності ПЗФ України передбачає: загальну мету моделювання → завдання моделювання → рівні моделювання → фактори, які істотно впливають на обсяги витрат на забезпечення економічної діяльності → побудова економетричних моделей забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ.

Створення економетричних моделей забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів передбачає п'ять етапів: 1. Встановлення еколого-економічних факторів, які найістотніше впливають на обсяги витрат на функціонування об'єктів ПЗФ; 2. Побудова економетричних моделей забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів; 3. Статистичний аналіз економетричних моделей та їхня оцінка; 4. Удосконалення економетричних моделей з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності; 5. Прогнозування обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ та окремих заповідних господарств.

6. Моделі витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України доцільно класифікувати за такими ознаками: 1. Рівні моделювання (макро- та мікромоделювання); 2. Напрями моделювання (аналіз та прогнозування); 3. Обсяги вибірки моделювання (5-річні та 10-річні спостереження); 4. Об'єкти моделювання (ПЗФ України, категорії заповідання, заповідні господарства); 5. Споживчі ціни (у діючих цінах; у порівняльних цінах; з урахуванням індексу інфляції).

7. Серед запропонованих 15 еколого-економічних факторів, які впливають на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України перших трьох категорій заповідання (природні заповідники, біосферні заповідники та національні природні парки), найвагомішими є такі: площа заповідних об'єктів; середня номінальна заробітна плата; частка ВВП, яку розподіляють через

державний бюджет; частка консолідованого бюджету України, яку спрямовують на економічне забезпечення об'єктів ПЗФ; індекс динаміки витрат на функціонування об'єктів ПЗФ за аналізований період.

Найбільш істотними еколого-економічними факторами, що впливають на забезпечення економічної діяльності окремих заповідних господарств країни, крім вказаних вище, є ще такі: індекс рослинної цінності об'єкта ПЗФ; індекс тваринної цінності об'єкта ПЗФ;

8. Прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України, що базується на використанні адекватних економетричних моделей, які характеризуються високим рівнем довірчої ймовірності, доцільно здійснювати за трьома сценаріями розвитку економіки: за сприятливих умов (оптимістичний сценарій); за реальних умов (найбільш вірогідний сценарій); за несприятливих (кризових) умов (песимістичний сценарій).

9. Для забезпечення достовірності прогнозованих обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ, потрібно розробляти прогнози для окремих економічних факторів, які істотно впливають на обсяги витрат на функціонування заповідних об'єктів. Це передбачає створення допоміжних моделей часових рядів, які характеризуються високим рівнем довірчої ймовірності (наприклад: модель прогнозу збільшення площі ПЗФ; модель прогнозу збільшення номінальної середньої плати).

10. На основі запропонованої методики для розроблення та оцінювання макро- та мікроекономічних економетричних моделей витрат на забезпечення економічної діяльності заповідних об'єктів стає можливим прогнозувати на перспективу потрібні кошти на належне функціонування різних заповідних категорій природно-заповідного фонду України та будь-якого заповідного господарства.

11. Розроблені на основі економетричного моделювання прогнози дають змогу передбачити потрібні науково обґрунтовані обсяги витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України, окремих категорій заповідності та окремих заповідних господарств до 2020 р., що забезпечить можливість ефективного їхнього функціонування та розвитку, враховуючи специфіку кожного заповідного об'єкта.

Належну якість розроблених прогнозів забезпечує високий рівень довірчої ймовірності основних і допоміжних моделей та термін спостережень – 10 років.

12. Прогнози, зроблені за трьома сценаріями розвитку економіки України, дають змогу врахувати ймовірні, як найбільш вірогідні, так і оптимістичні та песимістичні сценарії витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України та кожного заповідного господарства держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Генік О.В. Природно-заповідний фонд Західного регіону України як об'єкт інвестиційної діяльності / О.В. Генік // Науковий вісник УкрДЛТУ : Сучасна

економічна теорія та проблеми її застосування. – Львів : УкрДЛТУ. – 2002. – Вип. 12.6. – С. 197-200.

2. Козловський С.О. Особливості економічного забезпечення функціонування природно-заповідних об'єктів України / С.О. Козловський, О.В. Генік // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.1. – С. 150-155. *Особистий внесок здобувача*: аналіз особливостей забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України.

3. Козловський С.О. Джерела фінансування природно-заповідних територій західного регіону України / С.О. Козловський, О.В. Генік // Науковий вісник УкрДЛТУ : Заповідна справа на Галичині, Волині та Поділлі. – Львів : УкрДЛТУ. – 2004. – Вип. 14.8. – С. 109-118. *Особистий внесок здобувача*: аналіз джерел витрат на утримання об'єктів ПЗФ Західного регіону України у розрізі органів державного управління.

4. Генік О.В. Особливості фінансування природно-заповідних об'єктів заходу України / О.В. Генік // Науковий вісник УкрДЛТУ: зб. наук.-техн. праць. – Львів : УкрДЛТУ. – 2005. – Вип. 15.1. – С. 211-216.

5. Генік Я.В. Природно-заповідний фонд України – складова сталого розвитку територій / Я.В. Генік, О.В. Генік // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість : міжвідом. наук.-техн. зб. – Львів : НЛТУ України. – 2006. – Вип. 32. – С. 310-315. *Особистий внесок здобувача*: аналіз еколого-економічних завдань і функцій природно-заповідних територій.

6. Козловський С.О. Принципи економетричного моделювання фінансування діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України / С.О. Козловський, О.В. Генік // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.7. – С. 164-169. *Особистий внесок здобувача*: розроблення схеми економетричного моделювання та етапів створення моделей витрат на утримання об'єктів ПЗФ України.

7. Козловський С.О. Макроекономічні економетричні моделі фінансового забезпечення діяльності природно-заповідного фонду України / С.О. Козловський, О.В. Генік // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.7. – С. 207-211. *Особистий внесок здобувача*: класифікація економетричних моделей і аналіз можливостей їх використання для прогнозування витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ.

8. Козловський С.О. Прогнозування фінансового забезпечення природно-заповідного фонду України на основі макроекономічних моделей / С.О. Козловський, О.В. Генік // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. – С. 167-171. *Особистий внесок здобувача*: аналіз прогнозованих обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ країни та окремих заповідних категорій.

Матеріали конференцій

9. Козловський С.О. Деякі джерела позабюджетного фінансування об'єктів природно-заповідного фонду України / С.О. Козловський, О.В. Генік // Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах

конкурентного середовища : матеріали Міжн. наук.-практ. конф., (Львів, 22-23 вересня 2005 р.). – Львів : НЛТУ України, 2004. – С. 84-85. *Особистий внесок здобувача*: аналіз джерел позабюджетного фінансування об'єктів ПЗФ.

10. Чернявський Н.В. Напрями розвитку екотуризму на природозаповідних територіях України / М.В. Чернявський, О.В. Генік, Н. Шувар // Туризм в Україні: сучасний стан та пріоритети розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., (Львів, 20-22 жовт. 2005 р.). – Львів : ЛІЕТ, 2005. – С. 380-382. *Особистий внесок здобувача*: аналіз індикаторів оцінки придатності заповідних територій для розвитку туризму.

11. Генік О.В. Фінансове забезпечення діяльності природно-заповідного фонду Західного Полісся / О.В. Генік // Природно-ресурсний комплекс Західного Полісся: історія, стан, перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Ч.1. (Березне 17-18 травня 2008 р.). – Березне : НСІ, 2008. – С. 33 –34.

Наукове видання

12. Природно-заповідний фонд Львівщини / Стойко С.М., Матолич Б.М., Генік О.В. та ін. – Львів : ЗУКЦ, 2008. – 125 с. *Особистий внесок здобувача*: структура природно-заповідного фонду Львівщини та економічне значення об'єктів ПЗФ.

АНОТАЦІЯ

Генік О.В. Науково-методичні засади економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Національний лісотехнічний університет України, Львів, 2009.

Дисертаційна робота присвячена питанням забезпечення економічної діяльності та функціонування об'єктів природно-заповідного фонду України. Охарактеризовано основні завдання та екологічні, економічні і соціальні функції заповідних територій країни як важливого складника сталого розвитку держави. Наведено характеристику мережі ПЗФ України та заповідних господарств Західного макроекономічного регіону перших трьох категорій заповідання. Проаналізовано динаміку збільшення кількості об'єктів ПЗФ і заповідної площі та динаміку зростання обсягів витрат на їхнє функціонування. Розглянуто джерела витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду та можливості отримання додаткових коштів на їхнє функціонування.

З метою встановлення науково-обґрунтованих обсягів витрат на функціонування об'єктів ПЗФ розроблено методику моделювання витрат на забезпечення їхньої економічної діяльності. За цією методикою створено макро- та мікроекономічні економетричні моделі, які з достатньо високим рівнем довірчої ймовірності можна використовувати для аналізу та прогнозування обсягів витрат на функціонування об'єктів ПЗФ.

На основі економетричних моделей розроблено прогнози обсягів витрат на забезпечення економічної діяльності об'єктів ПЗФ України перших трьох заповідних категорій та окремих заповідних господарств на період до 2020 року.

Основні результати дисертаційної роботи викладено в наукових статтях та запроваджено в практику.

Ключові слова: природно-заповідний фонд України, заповідні об'єкти, забезпечення економічної діяльності, економетричне моделювання, прогнозування витрат на функціонування.

АННОТАЦИЯ

Геник О.В. Научно-методические основы экономической деятельности объектов природно-заповедного фонда Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Национальный лесотехнический университет Украины, Львов, 2009.

Диссертационная работа посвящена вопросам обеспечения экономической деятельности объектов природно-заповедного фонда Украины. Даны основные задачи природоохранных территорий, а также экологические, экономические и социальные функции заповедных объектов как важной составляющей стабильного развития территорий.

Проведен анализ структуры природно-заповедного фонда Украины и Западного региона страны в разрезе административных областей, органов государственного управления и заповедных категорий, а также показана динамика значительного увеличения площади природоохранных территорий за последнее десятилетие, как за счет создания новых заповедных объектов, так и за счет увеличения площади уже существующих природоохранных объектов.

Проанализировано обеспечение экономической деятельности природоохранных объектов, показана динамика (1996-2005 гг.) расходов на функционирование природно-заповедных территорий Украины. Тенденции увеличения затрат на функционирование характерны как для каждой заповедной категории (природный заповедник, биосферный заповедник, национальный природный парк), так и для всех 16 природоохранных объектов общегосударственного значения Западного макрорегиона, который, занимая только 26,1 % площади страны, сосредотачивает 62,0 % площади всех заповедных объектов первых трех заповедных категорий.

Рассмотрены источники обеспечения экономической деятельности природоохранных объектов, среди которых основным является государственный бюджет Украины. Доля обеспечения экономической деятельности из других источников (местные бюджеты, средства министерств и ведомств, собственные средства природоохранных объектов и т.д.) незначительна.

Разработана методика эконометрического моделирования затрат на обеспечение экономической деятельности природоохранных территорий. Обоснованы эколого-экономические факторы, которые существенно влияют на обеспечение функционирования заповедных территорий Украины.

Разработана классификация эконометрических моделей, которая включает: уровень моделирования (макро- и микроэкономический); направление моделирования (анализ и прогнозирование); объем выборки (5-летние и 10-летние исследования); объекты моделирования (природно-заповедный фонд, отдельные заповедные категории, отдельные природоохранные хозяйства); цены (действующие, сравнительные, цены с учетом индекса инфляции).

На основании статистической оценки и совершенствования 60 эконометрических моделей путем исключения наименее существенных факторов, проведена их классификация относительно возможности использования для анализа и прогнозирования: I группа – использование невозможно из-за высокого уровня мультиколлинеарности или неадекватности моделей (2 макро- и 6 микромоделей); II группа – использование частично возможно, из-за наличия только одного существенного фактора (18 макро- и 1 микромодель); III группа – использование возможно с высоким уровнем доверительной вероятности (10 макро- и 23 микромодели).

Проведен расчет прогнозов затрат на обеспечение экономической деятельности отдельных заповедных категорий природоохранных территорий и конкретных заповедных объектов до 2020 года по трем сценариям: при благоприятных условиях развития экономики (оптимистический сценарий); в условиях стабильного развития экономики (наиболее вероятный сценарий); при неблагоприятных кризисных условиях развития экономики (пессимистический сценарий).

Разработанная методика позволяет прогнозировать необходимые расходы на обеспечение экономической деятельности как различных заповедных категорий природно-заповедного фонда Украины, так и конкретных заповедных хозяйств.

Основные результаты исследования представлены в научных статьях и научно-практических рекомендациях для обеспечения экономической деятельности как отдельных заповедных категорий, так и конкретных природоохранных объектов.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд Украины, природоохранные объекты, обеспечение экономической деятельности, эконометрическое моделирование, прогнозирование затрат.

ANNOTATION

Henyk O.V. Scientific and Methodological Fundamentals of Economic Activity of Natural Protected Objects in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences in speciality 08.00.06 – Economics of Nature Use and Environmental Protection. – Ukrainian National Forestry University, Lviv, 2009.

Dissertation is devoted to the issues of economic activity and operation of natural protected objects in Ukraine. Basic tasks and ecological, economic and social functions of protected territories of the state as an important component of country's sustainable development were characterized. Provided the characteristics of the network of natural reservation funds in Ukraine and reservation enterprises of the Western macroeconomic region for the first three categories. Dynamics of increasing

the number of natural reservation funds and areas, and dynamics of raising the volume of expenses to support their operation have been analyzed. Sources of funding for support of economic activity of the objects in natural reservation funds and possibilities for attracting additional funding have been reviewed.

In order to determine scientifically proven volumes of expenses for operation of the objects in natural reservation funds, a methodology for modeling of the expenses on to ensure their economic activity has been developed. Based on this methodology, were created the macro and microeconomic models which with sufficiently high grade of credible probability may be used for analysis and forecasting of the volumes of prospective funding for the objects of natural reservation fund.

A forecasts of volumes of funding for ensuring the economic activities of natural reservation fund in Ukraine of the first three reservation categories, reservation areas and separate reservation enterprises till 2020 has been developed based on these econometric models.

Main results of the dissertation work are presented in scientific articles and implemented into practice.

Keywords: natural reservation fund of Ukraine, reservation objects, support of economic activity, econometric modeling, forecasting of expenses for functioning.

Підписано до друку 27.03.2009 р.
Ум. др. арк. 1.0. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк на різнографі.
Наклад 100 прим. Зам. № 63/2009

Видавець: Редакційно-видавничий відділ НЛТУ України
(Свідоцтво ДК № 2062 від 17.01 2005 р.)
79057, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103
Тел./факс: (032) 233-96-04
E-mail: nauk.visnyk@gmail.com